
Göçün Sosyolojik ve Siyasal Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme

Yasin AKTAY*

Göç insan varlığının ve tarihinin ayrılmaz süreçlerinden biri. İnsan varlığı toprağa mutlak bir bağlılıkla mukayyet değil. Hatta insanın varoluşu büyük ölçüde doğduğu topraklardan uzaklaşmasıyla gerçek anlamda varoluşsal bir nitelik kazanıyor. Türkiye aslında büyük ölçüde bir iç-göç toplumdur. 1950 yılında yüzde 25 seviyesinde olan şehirleşme oranı bugün yüzde 90'ların üstüne çıkmış durumda. Ama bu göç büyük ölçüde kırsal itmesi ve şehrin çekmesi şeklinde formüle edilen temel sosyolojik gelişmeye uygun olarak gelişmiştir. Dışarıya açıklığın sağladığı en önemli avantaj Amerika'nın dünyanın her yanındaki en nitelikli nüfusu ülkesine çekmeyi sağlaması. Esasen tarih boyunca bütün imparatorlukların özelliği de bu değil mi? Dünyanın her yanından en nitelikli insanları ülkeye çekmenin stratejileri, imparatorlukların bir refleksi gibi işleyen bir ilke. Aslında Amerika'nın çağımızın imparatorluğu olarak göçü şu ana kadar en rasyonel ve en verimli biçimde değerlendiren ülke olma vasfı, bugün onu birçok bakımdan dünyanın en güçlü ve en önemli ülkesi haline getirmiştir. Göçmeni insani bir durum olarak görüp sorumluluğunu üstlenenler veya onu mücadeleye edilmesi gereken bir sorun olarak görenler arasında ülkelerin tecrübeleri arasında bir farklılık var. Türkiye'nin bu konudaki tecrübesinin çok özgün olduğu muhakkak. Ama Türkiye bu göçü insani bir durum olarak görmenin ötesinde bunu bir imkana dönüştürebiliyor mu? Şimdi ise Türkiye 2013 yılından itibaren Arap Baharı sürecinin artçı etkileriyle yeni ve çok kapsamlı bir sığınma dalgasıyla karşılaşmaktadır... Bu sürecin ülkeye taşıdığı insanlar beraberlerinde neler getirmektedirler? Biz onların gelişini ve Türkiye'nin bir parçası haline gelişlerini sadece seyir mi ediyoruz? Onların ülkenin etkili bir gücü

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, yaktay@ybu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6753-6286

haline gelebilmesi için neler yapıyoruz? Bu konulara da bakmak lazım. Arap Baharı sonrası göçün bir boyutu tarihimizin, coğrafyamızın ve insanlığımızın önümüze çıkardığı ve kaçamayacağımız bir sorumlulukla ilgili, bir boyutu da bu göçün içerdiği imkanları ve fırsatları bilip onları yönetebilmekle ilgilidir. Her ikisi de kuşkusuz sürekli bir kaygı, teyakkuz ve takip gerektiren konular.

Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı göç, planlanan bir sosyolojik hadise değildi, zaten bu ölçekte bir göç hiçbir zaman önceden planlanan ve beklenen bir şey olmaz. Ancak zorunlu olduğu anlaşıldığında hızla ona uygun bir planlamanın yapılması, böyle bir göç dalgasının üretebileceği sorunlara karşı hemen gerekli tedbirleri ortaya koyabilme kapasitesi devletin büyüklüğünü gösteren bir işaret. Göç konusu elbette sorunlarıyla geliyor ama tekrarlayalım, teselli olsun diye söylemiyoruz, bu sorunun bugün Türkiye'nin görece gücü, refahı ve tarihsel konumuyla ilgili olduğunu unutmamalıyız. Türk halkı ırkçı bir halk değildir, ama ırkçılık virüs gibi yayılabilen bulaşıcı bir suçtur. Bir ülkeyi çökerten, içten içe yiyip bitiren, nerede duracağı bilinmez bir yozlaşmadır. Yıllarca insani siyasette dünya gözdesi olmuş Türkiye'ye daha etkili bir suikast olamaz. Göçmenler üzerinden gelişen bu duruma karşı alınacak tedbirler de işaret ettiğimiz kapsamdaki bir göç idaresine dahildir. Türkiye'nin 90 yılına hâkim olmuş olan anlayış göçü hep bir sorun olarak görmüştür. Onu baş edilmesi ve hatta bir fırsat olarak görülmesi gereken bir olgu olarak görmek yerine bastırılması, mümkünse geri döndürülmesi gereken bir hastalık olarak görmüştür. O yüzden göçün ürettiği sorunlarla baş etmekte zorlandıkça çözüm için kendisine en kolay yola başvurmuştur: "Hadi gel köyümüze geri dönelim!". Toplumsal sorunlar becerikli idarecilerin elinde birer fırsattır aynı zamanda. Bu fırsatı değerlendirip kalkınma yönünde kullanmak pekâlâ mümkün.

Göçün İnsani Boyutu

Göç insan varlığının ve tarihinin ayrılmaz süreçlerinden biri. İnsan varlığı toprağa mutlak bir bağlılıkla mukayyet değil. Hatta insanın varoluşu büyük ölçüde doğduğu topraklardan uzaklaşmasıyla gerçek anlamda varoluşsal bir nitelik kazanıyor. O yüzden tarihte bilinen bütün medeniyetlerin arka planında büyük bir göç dalgası vardır. Ya gelen bir göç dalgası kurmuştur medeniyeti, beraberinde getirdiği kültürle, anlayışla, vizyon ve enerjiyle. Veya mevcut bir yerleşik toplum yine dışarıdan gelen göçlerin getirdikleriyle bir ufku harmanlayarak bir medeniyeti inşa ediyor. Dünyada daha fazla geçerliliği olan birincisi tabii, ama ikincisi de yok değil.

Bütün medeniyetlerin çöküş aşamasında kendilerini dışarıya kapatmak gibi bir istidatları da oluyor. Kurulu medeniyet kendi güvenliğinin derdine daha fazla düşer ve bunu temin edebilmek için bilhassa kendi konforunu paylaşmaya gelen harici unsurlara karşı, göçmen dalgalarına karşı kalın ve aşılmaz yükseklikte duvarlar örmeye, hendekler kazmaya başlar. Hendeklerini derinliği, duvarların yüksekliği ve sağlamlığı, aynı ölçüde medeniyetin ne kadar çürümüş olduğunu, acılar içindeki başka insanlara karşı ne kadar lakaytlaştığını da gösterir. Bu aşamada medeniyetin sakinleri, kendi göçmen kökenlerini unutmış olarak, giderek göç dalgalarının getirdiği insanlara karşı acımasızlaşır, onları belli ki insan yerine koymaz. Kendi vatandaşları arasında geliştirdiği hukuk standardına, konfora bu insanları layık görmez. Gelen insanlar ister canlarını kurtarmak isterse de daha iyi bir hayat arayışı için gelsinler, durum değişmiyor. Bu aşamaya gelmiş medeniyetlerde korumacılık ne kadar yüksek seviyede olursa olsun fayda etmez. Tarih döngüsü bir kez çalışmaya başlamıştır. Göz kamaştırıcı ihtişamın ardında burun direğini kıran bir kokuşmuşluk, çürümüşlük medeniyeti hızla kemirmektedir.

Oysa bugün göç olgusunu gündeme getiren asıl etkenler uluslararası boyutlarda zorunlu olarak gerçekleşen göçler. Etrafımızda savaşlardan veya iç savaşlardan dolayı kıyılarına vuran insan dalgaları. Bu dalgalar büyük bir imtihan oluşturuyor dünya için. Bu imtihanda belki bir tek Türkiye yüzünün akıyla çıkıyor. Onun karşısında Avrupa ülkeleri bir süredir iddiasını kimseye bırakmadıkları insan hakları ve insanlık değerleri noktasında kelimenin tam anlamıyla dökülüyor. Üstelik Batı dünyası bugün dünyada yaşanmakta olan kitlesel göçlerin çoğunun sebebidir. Ortadoğu'da yaşanan savaşlarda, bölge halkları birbirleriyle kendi adlarına savaşmıyor, batılı ülkeler adına vekaleten savaşıyor. Batılı ülkelerin ellerine tutuşturduğu silahlarla savaşıyor ve birbirlerini göçe itiyor. Buna mukabil Batı ülkeleri kendi yol açtıkları savaşların, acıların sorumluluğunu da üstlenmekten ısrarla kaçıyorlar. Suriye'de, Ortadoğu'da yaşadığı acıların sonucunda ülkelerinin yolunu tutmaya kalkanları da yerinde veya Akdeniz'de kıyılarına yanaşmadan denizin dibini boylamalarını sağlıyorlar. Daha da ötesine geçip bu göçmenlerin ya yerlerinde kalmalarını, yerlerinde maruz kaldıkları katliamlarda ölmelerini veya hiç değilse Türkiye gibi üçüncü ülkelerde kalmalarını temin etmeye çalışıyorlar. Oysa milli gelirleri Türkiye halkının gelirlerinden belki en az dört kat daha fazla.

Gelir seviyeleri arttıkça insani siyasetten bu kadar uzaklaşmak bir kader midir? Hiç değil, ama bir ucuz seçenektir ve AB ülkeleri bu ucuz seçeneğe tamah ediyorlar. Tamah ettikçe de şimdiye kadar iddia et-

tikleri hümanist değerleri bile iyice ayaklar altın alıyorlar. Oysa gelen göçmenler her şeyden önce insan ve hiçbiri isteyerek kendi yurdunu terk etmiyor. Özellikle Suriyeliler, canlarını kurtarmak için geliyorlar. Gelemeyenler ölüyor. Bunun canlı tanığı ortadaki en az 600 bini geçen ölümler. Kendi ülkelerindeki şartlar onları göç etmeye zorluyor, nitekim şartlar düzeldiğinde de hemen geri dönebileceklerini Türkiye Cerablus örneğinde gösterdi. Bugün Türkiye tarafından DEAŞ elinden kurtarılan Cerablus kriz öncesi nüfusunu aşan bir geriye göçle dolmuş durumda. Cerablus Suriye'nin başka yerlerinden de göç almaya hazır durumda şimdi.

Göç, Mülteciler ve Yerinden Edilmiş İnsanlar

2017 Mart ayında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin Amman'da yapılan "Göç, Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler Komisyonu" toplantısı şahsen benim için hem Suriye'den yaşanan hem de yaklaşık 50 yıldır Filistin'den yaşanan zorunlu göçün Ürdün'e yansımalarını birlikte görüp karşılaştırma imkânı verdi. Avrupa, her ne kadar dünyada yaşanmakta olan zorunlu göç dalgaları karşısında sorumluluktan kaçmak ve mümkün merteye göç dalgalarını sınırlarının dışında tutmak, gibi bir tutum benimsiyorsa da konuya yabancı kalmamaya çalışıyor. Her ay Avrupa'yı güvenli bir liman bilip sığınmaya çalışan mültecilerin Akdeniz sularına trajik biçimde gömülüp ölümüne seyirci kalıyor. Bu konuda hiçbir vicdani sorumluluk kabul etmek istemiyor. Gelen göç dalgalarını mümkün merteye yerinde durduruyor, durduramıyorsa kendi ülkesinde en insanlık dışı şartlarda izole etmenin utanılası örneklerini veriyor, ama bir tarafla da bu işin insan hakları ihlalleri boyutunun kaydını tutmaya devam ediyor.

Göç dalgalarının nedenlerini, muhtemel sonuçlarını, kendisini ne kadar ilgilendirebileceğini öngörmeye çalışıyor. Yerinden zorla edilen insanlarla ilgili vicdani kayıtları tutma işini de kimseye bırakmak istemiyor. Yaşanan insani trajedilerin raporlamasını hem bilimsel hem demokratik prosedürlerle tutmaya devam ediyor. Biz de Türkiye'den milletvekilleri (Tuğrul Türkeş, Serap Yaşar ve Zühal Topçu ile birlikte) bu dönemde tutulmuş raporların tartışıldığı, bazılarının karara bağlanmak üzere oylamaya sunulduğu toplantı dolayısıyla Amman'a gittik. Toplantının Amman'da gerçekleştirilmesinin sebebi Ürdün'ün göç ve yerinden edilen insanlara ev sahipliği konusunda temayüz etmiş bir ülke olması tabii. Son zamanlarda Suriye'den yaşanan göç dolayısıyla 1 milyon 370 bin kadar Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapıyor Ürdün. Bunların 140 bin kadarı kamplarda yaşarken geriye kalanları Türki-

ye'de olduğu gibi değişik şehirlere veya kasabalara yayılarak yerleşmiş durumda. Suriye krizinin başından 7 yıl geçmiş, bu süre zarfında baştan itibaren gelip yerleşenler yeni hayatlar kurmuş, yeni bir sosyoloji oluşmuş durumda. Ürdün rakamsal olarak en fazla Suriyeliyi kabul edip ev sahipliği yapan ülke Türkiye olsa da nüfusa oranlandığında en fazlasını kendisinin kabul ettiğinin altını çiziyor. Bu açıdan bakıldığında durum gerçekten de öyle. Türkiye'nin 81 milyona yaklaşan nüfusuna mukabil 3 milyon 600 bin kadar Suriyelinin oluşturduğu oran yüzde 4'lerde kalırken, Ürdün'ün 10 milyon 90 bin kişilik nüfusuna ilave 1 milyon 370 bin kadar Suriyeli nüfusunun yüzde 13,5'unu oluşturuyor. Buna ilaveten yetkililer, Ürdün'ün eskiden beri Filistin'den (2,175,491) ve başta Irak (66,262), Yemen (9,838), Sudan (4,058) ve Somali (810) olmak üzere toplam 52 ayrı ülkeden kabul ettikleri göçlerle Ürdün'ün dünyanın en fazla göçmen barındıran ülkesi olduğunun altını çiziyorlar. Bu sayımlarla Ürdün'de halihazırda bulunan toplam 3,626 bin göçmen nüfusunun yüzde 36'sını oluşturuyor. Türkiye bütün bu ülkelerden gelen göçleri, ilaveten Afganistan, Libya ve Mısır'ı da kattığımızda 4 milyondan epeyce fazla olduğu biliniyor.

Ürdün'ün ülke olarak göçmenlere karşı bölgedeki diğer ülkelere nazaran görevini fazlasıyla yerine getiriyor olduğunu takdir etmek lazım. Üstelik Ürdün, imkanları son derece kısıtlı bir ülke. Bir yandan coğrafi kısıtlılıkları var. Ciddi bir üretimi yok. Su kaynakları son derece kısıtlı ve var olan yeraltı su kaynakları barış anlaşması gereği İsrail'in güvenlik konusu olarak değerlendirildiği için istediği gibi kullanamıyor. Birçok madeni kaynaklarının değerlendirilmesi de aynı gerekçelerle kısıtlamaya tabi. Batısında işgalci İsrail, Kuzeyinde Suriye ve Irak gibi ikisi de istikrarsız ülkeler, güneyinde de Suudi Arabistan ile kuşatılmış durumda. Hiçbiri normal olmayan ülkeler arasında Ürdün'ün bütün bölgesel istikrarsızlıkların bedelini ödemek durumunda kalması, onun makus talihi gibi. Aslında Ürdün bir bakıma Körfez ülkelerinin sahip oldukları, üzerine oturdukları maddi varlıkları dolayısıyla yüklenmek durumunda oldukları sorumluluğu tek başına, belki onlara vekaleten yükleniyor. Zira bu ülkelerin hiç birisi bu istikrarsızlıklardan kaynaklanan göçe dair hiçbir sorumluluk almıyor. Ama Allah için hepsi de göç sorunu karşısında Ürdün'e yardım ediyorlar. Bunu gözlerimizle gördük (!). 80 bin kişinin barındığı Zaateri mülteci kampını ziyaret ettik. Oradaki görevliler ellerinden geleni yapmaya çalışıyor ve çok güzel, samimi bir ortam oluşturmaya çalışmışlar. Ama belki Türkiye'nin mülteciler için ortaya koymuş olduğu kamp standartlarına fazla alışmış olduğumuz için, gördüğümüz manzarayı hiç de iç açıcı bulmadık. Hepsi de derme çatma kulübeler, teneke evleri görüntüsündeki

kamplar, o halleriyle adeta Körfez ülkelerinin yaşadıkları şatafatın ağır günahlarına gönderme yapıyor, o günahlara şahitlik ediyor.

Doğu Guta'da halen yaşanmakta olan katliamların haberleri arasında kampı gezerken Trump'ın Muhammed Bin Selman'ın önünde son silah alımlarıyla Amerika'da yarattığı istihdam ve refah etkisini ballandıra ballandıra anlatan sahnesi gözümün önünden gitmiyor. Bu kamplardaki insanların iâşesinde Suudi Arabistan'ın katkısı çok büyük. Ama bir zırnık hak etmeyen Amerika'ya yapılan yardımın karşısında telafuz edilmesi ayıp denecek kadar küçük elbet. Bu kamplarda, bu ağır şartlarda yetişmekte olan çocuklar, bütün bu çelişkileri hayatlarında, kişiliklerinde ilmek ilmek işleyerek büyüyorlar. En hüznü tarafı da bu. Bu çocuklar, bizim çocuklarımız. Birdenbire büyümüş, dünyanın bütün çelişkilerini sırtlamış, bir kader olacak veya bir kadere kurban olacak çocuklar. Her şeyi bütün ayrıntılarıyla insanlığın hesabına kaydeden ve er veya geç sorumluların karşısına bu hesabı koyacak çocuklar. Küçük bir not: Dünyada bölgesel sorunlar dolayısıyla yaşanan iltica ve yerinden edilmeler son on yılda ikiye katlanmış durumda. Tabi ne tesadüf ki, dünya silah sektörü de bu esnada iki katı büyümüş.

ABD ve Türkiye'de Göç ve Vatandaşlık

Amerika'da başı son günlerde kendisini takip eden geçmişle de iyice belada olan Trump'ın seçim kampanyasından başlayan ve başkanlığının ilk zamanlarından itibaren uygulamaya başladığı göçmen karşıtı politikaları aslında neresinde bakarsanız, Amerika'yı Amerika yapan en temel yaklaşımdan da feragat edilmesi anlamına geliyor. Amerika kıtası 15. Yüzyılın sonunda keşfedilen bir Yeni Dünya. Keşfedildikten sonra başta ve ağırlıklı olarak Avrupa'dan olmak üzere dünyanın her yanından farklı zamanlarda ve farklı faktörlerle göç dalgalarının getirdiği insanlarla dolmuştur. Avrupa'dan gelen iki ana dalga savaşlarından bıkmış ve özgürlük arayan Beyaz Anglo-Sakson Protestanları (WASP) bir diğeri de yeni fırsatlar arayan ve bunun için maceraya girmekten çekinmeyen Avrupa'nın alt sınıflarını taşımıştır.

1776'da kurucu felsefesini tam da bu tecrübeden alınan derslere dayandıran ABD kuruldu. Amerika bir özgürlük ve kurtuluş bölgesi olacaktı. Ayrıca keşfedilen dünya bütün insanlığın ortak keşfiydi ve dünyanın her yanından gelebileceklerle de açık olmalıydı. Tabi bu felsefenin ifade tarzı ne kadar naif gibi görünse de uygulamasının ilk aşamaları milyonlarca kıta yerlisinin vahşice soykırımı uğratılması, aynı zamanda Afrika'dan milyonlarca siyahinin Yeni Dünyanın hizmetine sunulmak üzere acımasızca köleleştirilmesiyle gerçekleştiği malum.

Muhtemelen WASP unsurunun kozmolojik anlayışında Amerikan yerlileri ve Afrikalılar insan olarak görmediği için onların özgürlüğü veya eşitliği gibi bir sorun da hissedilmiyordu bile. Bu yüzden uzun zaman ABD’de özgürlük ve eşitlik anlayışı böyle bir çelişkiyle malul olarak yaşandı ve gelişti. Bir yandan da ABD dış dünyadan katımlara açık olmaya devam etti. Amerikan ulusu dünyanın her yanından gelen insanların katılımıyla tam bir dünya karması olarak şekillendi ve Amerikan ulusal söylemleri için bu durum hep bir övünç kaynağı olarak değerlendirildi. ABD’de doğmuş olmak ülke vatandaşı olmak için yeterli bir sebep olarak değerlendirildi. Bu uygulama halen Amerikan kimliğini ifade eden bir “toprak hakkı” olarak kabul ediliyor. Dışarıya açıklığın sağladığı en önemli avantaj Amerika’nın dünyanın her yanındaki en nitelikli nüfusu ülkesine çekmeyi sağlaması. Esasen tarih boyunca bütün imparatorlukların özelliği de bu değil mi? Dünyanın her yanından en nitelikli insanları ülkeye çekmenin stratejileri, imparatorlukların bir refleksi gibi işleyen bir ilke. Amerika’nın bütün yöneticileri bunun farkında olduğu için göçmen politikasından hiçbiri şu ana kadar taviz vermeyi düşünmedi. Çünkü Amerika her zaman göçmenleri kendi gücünün bir kaynağı olarak görmüştür. Amerika, göçlerin ürettiği bu farklılıklara rağmen, “eritme potası” denilen bir asimilasyon politikasıyla gidererek bu nüfus çeşitliliğinden bir “ulus” üretmeyi ihmal etmemiştir. Bunun da farklı tezahürleri olmuş, elbette bir yandan da bu süreci dikkatle takip eden ve kendini her zaman ve her halükârda “daha fazla Amerikalı” görenlerin ırkçı gerilimlerinden bağımsız olmamıştır.

Trump’ın dayandığı veya sözcülüğünü yaptığı kesimler ABD’yi bu “daha fazla Amerikalı” olanlara ait kılacak bir yabancı düşmanlığının da tarihsel tabanını oluşturmuştur. Bunların Amerika’ya sahiplenme tarzlarında veya Amerika’nın bugün ifade ettiği anlam dünyası içinde hiçbir insanı boyut olmadığı gibi Amerika’yı emekleriyle, katımlarıyla inşa eden kültürel çeşitliliğe de hiçbir saygıları yok. Kanlarını emdikleri, köleleştirdikleri, emeklerini sömürdükleri yetmiyormuş gibi siyahi nüfusa karşı tarihin en acımasız ırkçılığını yakın zamanlara kadar sergilediler, halen de bu potansiyel ırkçılık bastırılmak suretiyle bir dereceye kadar kontrol altında tutulabiliyor. Yani her an yine patlak verebilir. Buna rağmen Amerika’nın halen aynı kurucu felsefeye atıfla devam eden bir uygulaması var. Dünyanın her yanından her yıl 55 bin insana çekilişle Green Kart veriliyor ve bu karta sahip olanlar beş yıl sonra da vatandaşlığa alınabiliyor. ABD Göçmen Bürosu, bu uygulamanın amacını “Ülkenin nüfusundaki kültür çeşitliliği artırmak” olarak ifade eder. Kültürel çeşitliliği artırmak esas alınsa da

gelenler hızla “eritme potası” içine giriveriyorlar. Tabii bu uygulamaya ilave olarak başka yollarla, bilhassa beyin göçü denilen yolla veya 1 milyon dolar yatırım yaparak vatandaşlık alanlarla birlikte ABD’nin her yıl dışarıdan, yani kendi vatandaşı olanların doğum yoluyla edindikleri yol dışında yüz bine yakın yeni vatandaş kazandığı biliniyor. Bu oran neredeyse nüfusunun binde 3-4’üne tekabül ediyor. Bu arada ABD’deki bu nüfus gelişiminin toplamının ortaya çıkardığı bir gerçek var. Amerika’nın çok yakın geleceğinde nüfus dengeleri Trump’ın temsil ettiği tabanın aleyhine bir değişim öngörülüyor. Özellikle Hispanik nüfusun gittikçe artan oranı kendini “Amerika’nın gerçek sahipleri” olarak gören WASP kesimini ciddi anlamda endişelendiriyor. Endişelendirmesi bir açıdan gayet doğal, çünkü bu nüfus dengeleri içinde WASP’ın kümelendiği Cumhuriyetçi Parti’nin Trump’la aldığı seçimin kendilerinin de son seçimleri olduğunu gösteriyor.

Aslında Amerika’nın çağımızın imparatorluğu olarak göçü şu ana kadar en rasyonel ve en verimli biçimde değerlendiren ülke olma vasfı, bugün onu birçok bakımdan dünyanın en güçlü ve en önemli ülkesi haline getirmiştir. Günümüz dünyasında yaşanmakta olan göçler ve ülkelerin bu sorunla baş etme yolları konusundaki farklılıklar, bu konu üzerinde daha çok durmayı gerektiriyor. Göçmeni insani bir durum olarak görüp sorumluluğunu üstlenenler veya onu mücadele edilmesi gereken bir sorun olarak görenler arasında ülkelerin tecrübeleri arasında bir farklılık var. Türkiye’nin bu konudaki tecrübesinin çok özgün olduğu muhakkak. Ama Türkiye bu göçü insani bir durum olarak görmenin ötesinde bunu bir imkana dönüştürebiliyor mu? Tabii ki bu konudaki bahsi ABD üzerinden açmamızdaki amaç sadece ABD’yi daha iyi anlamak değil. Konunun Türkiye’yi ilgilendiren tarafı çok daha fazla ve bugünlerde ciddi politikalar geliştirmemizi gerektiriyor. Bugünlerde dünya mazlumlarının birincil sığınağı haline gelmiş olan, dolayısıyla çok sayıda göçmen-mülteciyi barındıran Türkiye’nin bu süreci nasıl karşıladığı, değerlendirdiği ve nasıl yönettiğine bakmak lazım.

Türkiye Tarihinde Devlet ve Göçün Yönetimi

İnsanlık tarihi aslında bir bakıma da insanların coğrafi hareketlilikleriyle oluşan gelişmelerin veya değişimlerin tarihidir. O yüzden medeniyet tarihçileri genellikle bütün medeniyetleri bir büyük göçün tetiklediği gelişmeler olarak kaydetmişlerdir. Oturduğu yerde büyük medeniyetler kurabilen insanlar olmamıştır. Bir yere oturduktan sonra kurulan medeniyetler de büyümelerini büyük ölçüde sınırlarını ilave

katkılarına, yani yeni göçlere, bilhassa beyin göçlerine kapatmamalarına borçlu olmuşlardır. Bugünün büyük imparatorluğu olarak ABD'nin de yer aldığı kıtanın keşfedilmesinden sonra buraya yaşanan kitlesel göçlerle kurulduğu malum. Ama kurulduktan sonraki büyümesini, gelişmesini yine dışarıdan göç almaya devam etmesine borçlu olduğu da bütün kurucularının kabul ettiği ve bir kurucu felsefe haline getirdikleri bir gerçek.

Bu göç dalgalarının medeniyetlerin yükseliş ve çöküşüne nasıl yol açtığına en iyi tanıklığını Anadolu coğrafyası yapar. Binlerce yılın arkeolojik kazıları bu hareketliliği de en net biçimde ortaya koyar. Bizans, Selçuklu ve ardından da Osmanlı yönetimleri boyunca iktidarın yönetimi aynı zamanda göçün başarılı bir biçimde yönetimini de kapsıyordu. Nihayetinde İbn Halduncu kural da şaşmadan işliyordu ve köhnemiş düzenleri yıkan, onların yerine yeni ve taze bir düzen kurabilen de yeni göçlerle gelen ruh oluyordu. Bu ruh her zaman yıkıcı olmayabiliyor, bazen onarıcı ve aşılama bir katkı da yapabiliyor. Denilebilir ki, Osmanlı'nın 600 yıl süren hakimiyeti bu göçü olumlu tarafından alabilmesi ve onu bir fırsata çevirebilmesi olmuştur. Osmanlı, yürüttüğü başarılı beden siyasetiyle, farklı milletleri başarılı iskân politikalarıyla ülkenin gelişmesine katkı yapacak hale getirmiş, bu nüfustan uzun ömürlü bir siyasal beden ortaya çıkarmıştı. Bu bedenin ön güçlü beslenme kaynaklarından biri dışarıdan ithal edilen insanlardı. Devlet kadroları soydan gelen bir imtiyaza dayalı olarak dağıtılmıyor, işin ehli olan dünyanın öbür ucundan veya toplumsal tabakaların en dibinden de gelmiş olsa en tepeye kadar görevlendirilebiliyordu. Batılı bir buluş olarak değerlendirilen meziyete dayalı istihdam, yani meritokrasinin ilk uygulamaları burada yapılmıştır. Beyin göçünün en yüksek örnekleri bu tarihsel dönemlerde yaşanmış, ülke yönetimi için lazım olan ilme, ehliyet ve liyakata sahip olan hangi dinden veya toplumsal tabakadan olursa olsun o bedene dahil edilmiştir. Fatih'in İstanbul'u fethetmesini sağlayan teknoloji sadece ülkenin yerli insan kaynaklarıyla temin edilmemiştir mesela. Osmanlı mimarisi, sanatı, teknolojisi, Ermeni'den, Rum'dan, Endülüs'ten kaçan Yahudi'den neler neler öğrenmiştir...

Ancak, malum, 1. Dünya Savaşı ve ardından Kurtuluş Savaşı dünya için olduğu kadar Türkiye için de göçle beslenen siyasal bedenin yönetimi açısından yeni bir dönem başlatmıştır. Bu yeni dönemde Türkiye kategorik olarak artık göç alan bir ülke olmaktan çıkmıştır. Buna rağmen 1924 Lozan anlaşmasıyla birlikte kararlaştırılan mübadele süreci Anadolu'nun nüfusunu köklü bir biçimde değiştirmiş, 1924 öncesi nüfus oranı yüzde 30'lara kadar varan Gayri Müslim unsur, Müslüman

unsurun Türkiye'ye gelmesi karşılığında Türkiye'den çıkarılmış böylece nüfusunun yüzde 99'u Müslüman olan bir ülke haline gelmiştir. Cumhuriyetle birlikte yeni bir sayfa açılmış olsa da Türkiye'nin bu tarihsel ontolojisinden kaynaklanan sorumluluklarından tamamen kaçması mümkün olamayacaktı. Bu sorumluluk bu coğrafyalardaki siyasi hareketliliklerle zor durumda kalan Müslüman-Türklerin anavatan olarak görülen Anadolu'ya göçüne kapıları açık tutmaktı. O yüzden otuzlu ve kırklı yıllarda Balkanlardan göçler gelmeye devam etti. Kırklı yıllarda Bolşevik baskılarıyla yurtlarından edilen Ahıska Türkleri, Çerkezler, Kafkas halkları Türkiye'ye sığındı. Tarihinden gelen tecrübeler ve geleneğe uygun olarak veya insani duruşundan gelen bir sorumlulukla Nazi Almanya'sında zor durumda kalan Yahudi bilim adamları da otuzlu ve kırklı yıllarda Türkiye'ye sığınmış, bunların Türkiye'nin genç olan üniversitelerinin gelişimine çok önemli katkıları olmuştur.

Bilahare Türkiye özellikle seksenli yıllarda kitlesel bir Bulgar göçüne, doksanlı yılların başlarında da Saddam'ın saldırdığı Kuzey Irak'taki Kürtlerin göçüne kapılarını açmıştır. Bütün bu unsurların hepsi Osmanlı yönetimindeki aidiyetlerini şimdi Türkiye ile sürdürmek durumunda kalıyorlardı. Buna rağmen, Türkiye Cumhuriyeti şimdi kategorik olarak kendisini bir "göç ülkesi" olarak tanımlamıyor. Bunun anlamı, düzenli olarak vatandaşlığa belli sayıda dışarıdan insan kazandırmak gibi bir politikasının olmaması. Türkiye'nin milli varlığına, insan kompozisyonuna, siyasal bedenine katkıda bulunabilecek nitelikteki unsurları Türkiye Vatandaşlığına kazandırmak gibi özel bir siyaseti yok Türkiye'nin. Ama bu siyaseti olmadığı halde, bu siyaseti olanlardan muhtemelen daha fazla sığınmacıya kapılarını açmak durumunda kalmaktadır. Bu sığınmacılar tabii planlama olmaksızın, olağanüstü şartlar altında ve kendi şartlarını da Türkiye'ye taşıyarak geliyorlar. Sorunlarla geliyorlar. Geldikleri ülkelerin sorunlarını da beraberinde getiriyorlar. Toplamda bütün bu hesaplanmayan göçlerin Türkiye'nin gelişimine yaptıkları katkıların sosyolojik analizi yeterince yapılmış değil. Ama yapılacak esaslı bir analizin bu göçlerin Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin bu insan hareketliliğinden çok olumlu etkilenmiş olduğunu ortaya koyacaktır. Tabii bu açıdan yapılacak kapsamlı bir sosyolojik analiz başka boyutları da mutlaka ortaya çıkaracaktır. Şimdi ise Türkiye 2013 yılından itibaren Arap Baharı sürecinin artçı etkileriyle yeni ve çok kapsamlı bir sığınma dalgasıyla karşılaşmaktadır. Sayıları 3,7 milyonu bulan Suriyeli sığınmacı, Mısır'daki darbe şartları, Libya ve Yemen'deki iç savaş şartları, Irak'taki Amerikan işgali ve arkasından DAEŞ ve Haşdi Şabi terörünün yol açtığı göçlerle Türkiye'ye sı-

ğınmış insanlar var. Bu en az 7 yıldır devam etmekte olan bir süreç. Bu sürecin ülkeye taşıdığı insanlar beraberlerinde neler getirmektedirler? Biz onların gelişini ve Türkiye'nin bir parçası haline gelişlerini sadece seyir mi ediyoruz? Onların ülkenin etkili bir gücü haline gelebilmesi için neler yapıyoruz? Bu konulara da bakmak lazım.

Göç ve Tarihsel Sorumluluk

Modern bir ulus-devleti olarak tanımlanıp kurulan Türkiye Cumhuriyeti nüfus ve beden siyaseti itibariyle tarihinden gelen bütün alışkanlıklarına da bir set çekme kararı almış oluyordu. Ancak resmi söylemin bu şekilde karar kılmış olması fiiliyatta tarihinden gelen rollerden kaçınabileceğini göstermiyordu. Daha önce söylediğimiz gibi Cumhuriyet döneminde bile Türkiye eski coğrafi sınırlarından gelen göç dalgalarını tarihin devrettiği borçları öder gibi kabul etmek durumunda kaldı. Bu göç dalgalarının getirdiği insanlar, Türkiye'nin demografik harmanına yeni ve taze unsurlar katmış oldu. Bugün ise Arap Baharı denilen sürecin artçı etkileriyle toplamda 4 milyonu geçen bir göçü karşılıyor Türkiye. Bu sayı birçok Arap ülkesinin nüfusundan fazla. Türkiye'deki Arap kökenli vatandaşların sayısı da eklendiğinde Türkiye Arap ülkeleri içinde bile en büyük Arap nüfusu barındıran ülkeler sıralamasında ilk sıralara yükselmiş durumda. Fazla zikredilmese de Arap Baharının Türkiye'yi ilgilendiren en önemli taraflarından biri, hepsinin de 1. Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı'ya bağlı bir coğrafyada cereyan ediyor olmasıdır. Bir yandan da Arap Baharının yükselttiği en önemli şiarlar, önlerindeki başarılı bir model olarak Türkiye'ye atıfta bulunuyordu. Belki o yüzden birileri için süreç bir korku senaryosu olarak "Osmanlı'nın Dönüşü" olarak görüldü ve ona karşı tedbirler en acımasız darbeler ve katliamlarla alınmaya çalışıldı.

Osmanlı'yı diriltmek ve geri getirmek hiçbir zaman Türkiye'nin iddiası olmadı, ancak fiili durum ortaya böyle bir tablo çıkarmış oluyor. Arap Baharı karşıtı süreç, aynı zamanda dolaylı olarak Türkiye karşıtı bir süreçti. Türkiye artık istese de kendisi dışında yapılan bu özdeşleştirmeden kaçamazdı. Süleyman Demirel'in bir zamanlar dediği gibi tarihimizden ve coğrafyamızdan kaçamayız. Türkiye'nin başladığı günden itibaren Arap Baharı süreci lehine takındığı tavır bu tarihin ve coğrafyanın talep ettiği bir sorumluluktu. Bu sorumluluğun gereği olarak, halkların demokratikleşme, özgürlük ve onur taleplerine yöneticilerin olumlu cevap vermelerini istedi. Arap Baharı süreci, malum 2011 yılında Suriye'de bambaşka bir hal aldı. Rejimin katliamlarına maruz kalan halktan geriye kalanların ilk gitmeyi tercih ettiği yer Türkiye

oldu. Gerçi Suriyeli mülteci bugün Türkiye kadar Lübnan ve Ürdün'de de vardır. Hatta oransal olarak bakıldığı zaman aslında bu iki ülkedeki Suriyeli sığınmacı sayısı Türkiye'dekinden fazla bile sayılabilir. Ancak Suriyeli mültecilere sunulan hizmet ve davranış açısından Türkiye ile başka hiçbir ülke karşılaştırılmaz. 2013 yılı itibariyle Mısır'da devrime karşı bir darbe gerçekleştirildiğinde Türkiye bu müdahaleyi darbe olarak niteleyen ender ülkelerin başını çekti. Tavrı çok net oldu. Bu net tavrın bir neticesi de buralardan ülkelerini terk etmek zorunda kalanların sığındıkları birincil ülke haline gelmesi oldu. Sadece Arap baharı sürecindeki rolü dolayısıyla değil, esasen uluslararası krizlere karşı taktığı insani tavrı dolayısıyla da Türkiye yaygın terimle mazlumlara kol kanat geren ülke olarak temayüz etmiştir.

Bu nedenle başta Arap Baharı sürecinden etkilenen Suriye, Mısır, Libya, Yemen olmak üzere Irak, Myanmar ve Somali gibi ülkelerden de gelen insanlar kendilerine yeni hayatlar kurmak üzere yıllardır Türkiye'de bulunmaktadır. Bu insanların önemli bir kısmı halen krizler devam ettiği için, en azından kriz devam ettikçe, kendi ülkelerine geri dönemeyecek durumdadır. Özellikle Suriye ve Yemen'de iç savaş şartları geri dönüşü fiziksel olarak engellemekte, Mısır'da ise askeri darbenin güvenilir bir hukuk ortamını imkânsız kılan şartları dolayısıyla bu ülkelerden insanlar şimdilik ülkelerine geri dönemeyecek durumdadır. Bazı ülkelere geri dönüş şartları oluşsa bile bir kısmı ya artık Türkiye'yi bırakıp gidemeyecek şekilde yeni hayatlar kurmuş durumda veya gitse bile Türkiye'yi tamamen bırakmadan iki ülke arasında mekik dokuyacak şekilde yeni bir düzen kuracak gibi görünüyorlar. Kuşkusuz bu tarz bir hayatın her iki ülke arasında oluşturacağı köprü açısından çok işlevsel tarafları olacaktır. Tabii bütün bu nüfus ilk zamanlar acil ihtiyaç olarak Türkiye'ye sığınmakla rahatlamış olsa da zamanla normal vatandaşlarınkine ulaşan farklı ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Uzayan zaman, pasaportlarının geçersiz hale gelmesi sorunu oluşturuyor, çocuklarının veya kendilerinin sağlık ve eğitim hizmetlerinden yararlanması, istihdam pazarında bir yer bulma, dolayısıyla ekonomik ve mesleki aktivitelerini burada da bulma talebini ortaya çıkarıyor. Bu arada geçen zaman içinde hayatlarını kurup ticaretlerini, yatırımlarını buralara taşıyan Arap toplulukları göze çarpıyor. Çoğu kurulu bir düzene ve varlığa sahip olan bu göçmenler geldikleri yerde çok dinamik bir sosyal sermaye oluşturma özelliklerini sergiliyorlar. Diaspora her zaman ekonomik örgütlenme ve yatırım için, girişimcilik için ihtiyaç duyulan en önemli motivasyonu sağlayan bir unsurdur. Üstelik Arap unsurlar bir tarafıyla kendilerini diasporada görseler de Türkiye'ye karşı sergiledikleri şükran ve muhabbet kendilerini diasporanın olum-

suz etkilerinden da uzak tutuyor. Türkiye’de kendilerini evlerinde hissedemeyen Arap toplulukları sahip oldukları kültürel ve maddi özellikleriyle Türkiye’ye ciddi katkı yapacak hale gelmiş durumdadır.

İstanbul’daki Arapça kitap fuarında tanıştığım bir Yemenli iş adamı, 1 milyon dolar yatırım yapmış olduğu için diğer prosedürleri de tamamlayarak kanun gereği birkaç gün önce vatandaşa olmaya hak kazanmış. Bu miktar devletin asgari şartı olduğu için onu ibraz etmiş, ama yaptığı yatırımlar çok daha fazla. Sadece bu son süreçte Cumhurbaşkanının çağrısına uyarak Türk lirasına çevirdiği döviz dolayısıyla 43 milyon TL kaybetmiş olduğunu söylüyordu. Ama zerre kadar pişmanlık ve üzüntü yoktu anlatımında, Erdoğan ve Türkiye için her şeyini feda etmeye hazır olduğunu söylüyordu. Türkiye’ye daha fazla katkı yapmaya can atan kendisi gibi insanların çok olduğunu ama gerek oturum gerek vize ve vatandaşlık süreçlerinin mutlaka esaslı biçimde gözden geçirilmesi gerektiğini de ekliyordu. Toparlarsak Arap Baharı sonrası göçün bir boyutu tarihimizin, coğrafyamızın ve insanlığımızın önümüze çıkardığı ve kaçamayacağımız bir sorumlulukla ilgili, bir boyutu da bu göçün içerdiği imkanları ve fırsatları bilip onları yönetebilmekle ilgilidir. Her ikisi de kuşkusuz sürekli bir kaygı, teyakuz ve takip gerektiren konular.

Göç Ettirenler ve Göçün Sorumluluğunu Üstlenenler

Türkiye’nin eş başkanlığında 16-17 Aralık 2019’da BM Cenevre Ofisinde düzenlenen Küresel Mülteci Forumu BM’nin Aralık 2018’de New York’ta kabul ettiği “Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakatın hayata geçirilmesi yolundaki ilk toplantıydı. Aslında forum büyük ölçüde Türkiye’nin girişimi ve öncülüğüyle başlatılmış ve katılımcı ülkelerin büyük çoğunluğu ise bu sorundan mustarip ülkelere oluşmuş. AB ülkelerinin mülteci sorunundan mustarip olduğu çok açık. Sonuçta dünyanın her yanından mülteci daha iyi, daha güvenli bir hayat bulabilmek ve kurabilmek üzere AB ülkelerinden birinin yolunu tutuyor. Mültecilerin kabulü konusunda AB üye ülkeleri bağlayan belli kurallar belirlemiş aslında. Ama bu kurallara üye ülkelerin hepsi aynı şekilde uymuyor, hatta bazı ülkeler hiç uymuyor. Birliğin sürükleyici üyesi Almanya ise, takdir etmek gerekir ki, bu konuda AB’nin belirlediği kurallara en tutarlı biçimde uymaya çalışan bir ülke. Sadece Suriye’den şu ana kadar kabul edilen mülteci sayısı 1 milyonu geçmiş durumda, üstelik bu mültecilerin kabulü, ihtiyaçlarının karşılanması, geri gönderilmeme garantisi ve topluma uyumu konusunda Birliğin kural ve kriterlerine uymaya azami çaba sarf ediyor.

Cumhurbaşkanı Erdoğan forumda sayıları 260 milyonu aşmış bulunan göçmen, 71 milyonun üzerinde yerlerinden edilmiş kişi ve 25 milyona yakın mülteci varlığının bugün dünyada hiç kimsenin kayıtsız kalamayacağı bir sorun olarak kabul edilmesini gerektiğini söylerken, Türkiye olarak bütün dünya ülkeleri arasında bu ortak insanlık sorunundan doğan sorumluluğu en iyi yerine getiren ülkelerin başında geldiğini anlattı. Aslında gerek Erdoğan'ın konuşmasını dinlerken gerekse de bu foruma katılan ülkelerin profillerine, sicillerine baktığımda sorunun hem teşhisi hem de çözümüne yaklaşım konusunda fena halde dikkatlerden kaçtığını fark ettim. O da şu: Bu foruma katılan ülkelerin hepsi başka ülkeler tarafından sebep olunmuş göç sorunlarıyla baş etmeye çalışan ülkeler. Asıl bu göçün sorumlusu olan, kendi ülkelerinde veya savaştıkları ülkelerde yarattıkları istikrarsızlık ortamları yüzünden nüfus hareketliliklerine yol açan ülkeler göç ve mülteci sorunuyla hiç ilgilenmiyor, yerinden yurdundan edilmiş insanlar umurlarında bile değil gibi görünüyor.

Bugün Suriye'de yaşanan insani krizin, katliamların sorumluları olan Rusya, İran ve ABD'yi artık bütün insanlığın meselesi haline gelmiş olan mülteci sorunlarıyla ilgilenirken hiçbir şekilde görmüyoruz. Oysa Suriye topraklarında nüfuz kazanmak uğruna sivil halka karşı sergiledikleri katliamlar, ülkeyi içine soktukları istikrarsızlık her gün daha fazla insanın yerinden yurdundan kopmasına yol açıyor ama bunun ürettiği insani sorunlarla hiçbir şekilde ilgilenmiyor. Üstelik bu ülkelerin her biri Suriye'den veya başka ülkelerden kendilerine gelebilecek göçlere karşı en büyük direnişi sergileyen ülkeler. Onların ürettiği insanlık sorunları Türkiye, Ürdün, Lübnan ve AB ülkelerini meşgul ediyor ve böyle bir sorunun uluslararası çözümünde bir sorumluluk bile almaya yanaşmıyorlar. Aynı şekilde şu veya bu nedenle Afganistan'da giriştikleri savaşın ürettiği göç, ilk etabında Rusya'nın, son etabında da ABD'nin sebep olduğu bir olay. Ancak bu sorun yıllardır Pakistan'ı meşgul ederken, bu sorunun çözümüyle ne Rusya ne ABD hiçbir şekilde ilgilenmiyor. ABD ve İngiltere'nin Irak'ta giriştikleri işgalin yol açtığı katliam ve ölümleri bir kenara bırakalım, buradan da yüzbinlerce kişi yerinden yurdundan koparıldı. Bunların sorunları da işgalcileri değil, birinci dereceden yine Türkiye ve AB ülkelerini etkiledi. Ne ABD ne de İngiltere'yi Irak'tan göç etmek zorunda kalan insanların sorunlarıyla ilgilenirken görmüyoruz.

Suudi Arabistan ve BAE'nin Yemen'de yürüttükleri operasyonlar ülkeyi Yemenliler için yaşanamaz hale getirirken buradan da yüzbinlerce insan ülkelerini terk etmek zorunda bırakılıyor ve bunlar bu iki ülkeyi hiç ilgilendirmiyor. Tabi Yemen'deki savaşın bir diğer sorum-

lusu, burayı kendi nüfuzunun yayılma alanı olarak gören İran'ın da aynı şekilde mülteci sorununa alabildiğine lakayt kaldığı bir gerçek. Bu listeye Filistin göçüne yol açan İsrail'i, yine Libya'da darbeci Hafter'in cürümlerini destekleyerek ülkede göç dalgaları oluşmasına yol açan Rusya, SA, BAE ve Fransa'yı, Arakanlı göçüne yol açan Myanmar'ı, Keşmir göçüne yol açan Hindistan'ı da katabilirsiniz. Bu tabloya bütün olarak bakıldığında, dünyada güç gösterileri ve yayılmacı politikalarıyla göç ettiren ülkeler var, bir de bu göçün ürettiği insani sorunlarla baş etmeye çalışan, baş etmek durumunda kalan ülkeler var. İlginç olan bu ülkelerin genellikle birbirinin işine karşımada ayrışmış olmaları. Dünyada bir de böyle bir uluslararası dağılım var. Oysa istemsiz göç ve mülteci sorununun kökten çözümü ancak bazı ülkelerin haksız yayılma politikalarından vazgeçmesiyle mümkün olabilir. Göçe yol açan politikaların hiçbir yaptırımı yok, üstelik göç ettirenler diğer ülkelerden daha zengin ve daha güçlüler. Sorunun varlığını kabul ettiklerinde çözümüne de güçleri daha fazla yeterli. Ama kabul etmeleri için, ilk etapta bunun maliyetini kendilerine hissettirecek, ödecek, karşılarında bu bilince varmış güçlü bir bloğun oluşması lazım.

Türkiye'nin göç alan bir ülke olmasının yarattığı sorunları konuşuyoruz bugün. Tabi sorunlara odaklandığımızda işin asıl büyük, olumlu boyutunu unutuyoruz. Oysa bir göç hedefi olmak ülkenin ne kadar yaşanabilir olduğunun da bir göstergesidir. Ülkelerinde karşılaştıkları birçok ekonomik ve siyasi sorunlardan dolayı insanların başka yerlere değil de Türkiye'ye geliyor olmaları Türkiye'nin ekonomik hayat seviyesi itibariyle de siyasi özgürlükler ve adalet bakımından da nispeten ne kadar iyi durumda olduğunu gösteriyor. Nitekim Avrupa'nın birçok ülkesine de gitmeye çalışıyor göçmenler ve Avrupa da bunun yarattığı sorunları konuşmak durumunda kalıyor. O yüzden Türkiye şu anda dünyanın her yanından göç dalgalarının yarattığı sorunları konuşuyor, çözmeye çalışıyor. Elbette bu göç taleplerinin tamamını Türkiye'nin karşılaması mümkün değil. Dünyadaki gelir adaletsizliği ve yönetim adaletsizlikleri insanları yaşadıkları yerlerden itiyor, müreffeh ülkeler ise bu göçmenleri kendine cezbediyor. Dünya düzeninin sahibi olan batılılar bugün dünyanın birçok yerindeki adaletsiz gelir dağılımından sömürgecilikleri dolayısıyla birinci dereceden sorumlular. O yüzden aslında bir bakıma onların karşılaştıkları göç dalgaları onların sömürgeci cürümlerinin bir bedeli oluyor. Oysa Türkiye'nin göç kaynağı ülkelerde yaşanan ne siyasi ne de ekonomik sorunların oluşumunda bir pay sahibi değil.

Ancak Türkiye'nin bu ülkelerin hepsiyle tarihi bağları var. Göçün Türkiye'ye yönelmesi hem Türkiye'nin refah seviyesinde kayda değer

ve gözle görülür iyileşmesi hem de göçmenlerin Türkiye'ye bakışıyla ilgili bir konudur. Belki göçmenler Avrupa'ya, Amerika'ya iki yüzyıllık sömürgeci doğan alacaklarını tahsil etmeye gidiyorlar, ama Türkiye'ye kendi ailelerinden hali vakti yerinde olan birinin sıcak, güvenilir yuvasına sığınmak üzere geliyorlar. Türkiye'de artan göçmen varlığının işaret ettiği bir gerçek, Türkiye'nin dünyadaki iddialı varlığıyla da çok yakından ilgilidir, o yüzden bu sorunla baş ederken bu noktayı da asla ihmal etmememiz gerekiyor. Göçmen sorununa yaklaşırken Türkiye'yi bu "kendiliğinden iddiasının" gerisine düşürecek, bu iddiaya yakışmayacak durumlara da yol açmamak gerekiyor. Türkiye'ye tarihinden, kimliğinden, konumundan ve bugünkü yükselişinden doğan bir rol yazılmıştır ve göçmen varlığı da bu rolün, bu konumun kaçınılmaz bir parçasıdır. Türkiye bu konumundan sayın Cumhurbaşkanımızın dediği ve en son İçişleri Bakanımızın tekrarladığı gibi "bir milim cayamaz". Bir milim cayarsa şimdiye kadar dünyaya söylediği bütün sözleri de yemiş olur. Son 17 yıldır dünyaya anlattığımız en önemli mesajlarımız bu insani siyasete dair olanlarıydı. Bu mesajların altı da bilhassa mazlumlara sığınak olma konusunda sergilediğimiz pratiğimizle dolduruluyordu. Bununla birlikte, göç sorununu çok daha teknik, çok daha planlı bir şekilde yönetmemiz gerektiği de aslında yıllardır kendini fazlasıyla hissettiren bir gerçektir. Türkiye'ye kaçak veya iltica yoluyla bir şekilde göç eden insanların neredeyse tamamının İstanbul'da yaşamak istediği görünüyor. Ancak İstanbul'un bu göç dalgalarının tamamını kaldırması mümkün değildir. Tabii sayısı kısa bir süre içinde 3,5 milyonu aşan Suriye göçü bu konuda İstanbul'un göç kabul etme kapasitesini fazlasıyla zorlamıştır.

Oysa başından beri resmen bir yönlendirme var. Her göçmen, geçici koruma talebi kabul edildiği andan itibaren misafir edileceği bir ile yazılmıştır. Bunların kaldıkları illerde iş bulma konusunda buldukları zorluklar veya İstanbul'un cazibesi kısa sürede hemen rotayı tekrar İstanbul'a çevirmelerine yol açıyor. Maalesef mevcut çalışma piyasası göçmenlerin sunduğu ucuz emeği kaçak olarak değerlendirme konusunda fırsatçı davranınca, ücret ve istihdamda ciddi bir dengesizlik oluşuyor. Bunun çözümü Suriyeliye düşmanlık etmek, onu hedef almak değil, neticesinde kendisinin de mağduru olduğu bir şekilde sigortasız çalıştırılmasının, dolayısıyla emeğinin vahşice sömürülmesinin önüne geçmektir. Bunun önüne geçildiğinde bir göçmen için ucuz da olsa kolay iş bulma yolu olarak İstanbul zaten bir nebze cazibesini kaybeder. Bir şekilde geçimini sağlayamadığı, ekmeğini normal yollarla kazanamadığı bir yerde kimse kalmak istemez. Ancak belki de "ani bastıran" diye tabir edebileceğimiz göçün yol açtığı kontrolsüz geliş-

meler kısa süre içinde kabul edilemeyecek durumların oluşmasına yol açmıştır. Sayın Soylu'nun dediği gibi, Suriyeliler için bile daha güvenli bir Türkiye'nin devam etmesi için bazı düzenlemelerin yapılması şarttır. Ancak bu düzenlemeler yapılırken elbette yeni insan hakkı ihlallerinin olmaması gerekiyor.

Bir defa kesinlikle kayıt altına alınmış, geçici koruma kimliği olan hiç kimsenin Suriye'ye geri gönderilmesinin sözkonusu olmadığını ve olamayacağını, ilk günlerdeki bazı uygulamalar fazla hızlı gidildiği için ortaya çıkan kazalarınsa telafi edilmekte olduğunu, İstanbul'dan insanların ancak kayıtlı oldukları ile gönderileceğini ve bunun için de 20 Ağustos'a kadar süre verildiğini anlattı. Bu uygulamalarsa Türkiye'nin baştan beri benimsemiş olduğu insani siyasetin teknik kapsamından asla bir sapma değil, aksine bu kapsamın gerektirdiği ancak bir süre ihmal edilmiş bazı tedbirlerin uygulamasından başka bir şey değildir. Bu arada göçmenin veya yabancıunun adı Suriyeli olmuş. Oysa kendi ülkesinde şu anda Suriye'deki gibi bir zorlayıcı durum bulunmayan Pakistan, Afganistan ve Afrika ülkelerinden umut simsarlarının marifetiyle gelmiş olanlar var ve insanlarımız aralarında fark ayırt etmeksizin hepsini Suriyeli sayıyor. Göç konusu elbette sorunlarıyla geliyor ama tekrarlayalım, teselli olsun diye söylemiyoruz, bu sorunun bugün Türkiye'nin görece gücü, refahı ve tarihsel konumuyla ilgili olduğunu unutmayalım.